Paulina Kijewska

ODBIÓR MĘSKICH BOHATERÓW FILMOWYCH PRZEZ PUBLICZNOŚĆ – NA PRZYKŁADZIE TWÓRCZOŚCI WŁADYSŁAWA PASIKOWSKIEGO

Film jest to seria następujących po sobie obrazów z dźwiękiem lub bez dźwięku. Wyraża określone treści i utrwalony jest na nośniku, np. na płycie DVD lub CD (por. Internetowy słownik języka polskiego). Jest to multimodalne i wielokodowe dzieło, które, według Damiana Zakrzewskiego, jest „swoistym pośrednikiem poznawczym, łączącym za pomocą informacji odbiorcę z konkretną rzeczywistością, pozostając jej specyficznym filtrem" [Zakrzewski, 2015, s. 12]. Przykładem obrazującym to stwierdzenie jest film *Pitbull. Ostatni pies*, który pokazuje przenikanie się świata przestępczego i policyjnego (z reguły obcych dla publiczności). Filtrem jest nadawca – Władysław Pasikowski. Użyciem tego filtru jest ukazanie relacji między bohaterami w taki sposób, że widz może poczuć sympatię do antagonistów. Odpowiedzialny jest za to m.in. język.

Językowy obraz świata, wspominany przez Danutę Kępę-Figurę i Pawła Nowaka w ich artykule, wskazywał na to, iż język informuje nie tylko o rzeczywistości, ale i o sposobie myślenia o niej, co jest obrazem świata ocenionego, w którym kryteria oceny są różne, lecz zawsze za nimi stoi człowiek [Kępa-Figura, Nowak, 2006, s. 52–62]. Cytując Ryszarda Kapuścińskiego, autorzy zwracają uwagę także na fragmentaryzację, wartościowanie i porządkowanie rzeczywistości. R. Kapuściński zauważył, że odbiorcy wierzą w przekazy medialne bez sprawdzenia usłyszanych informacji w innych źródłach. Zatem przekazy te są ich jedyną i wyłączną rzeczywistością[1] [Kępa-Figura, Nowak, 2006, s. 57]. Być może z tym wiąże się poczucie niektórych o prawdziwości przekazów serialowych i filmowych, a także utożsamianie aktorów z rolą, na przykład Jerzego Radziwiłowicza z nadkomisarzem Gajewskim z *Gliny*. Oglądając filmy związane ze środowiskiem policyjnym, słyszymy pewne charakterystyczne zwroty używane przez tę grupę zawodową. Język w tym przypadku urzeczywistnia przekaz oraz daje poczucie bezpieczeństwa i zjednoczenia grupie społecznej. Slang policyjny, który ułatwia życie prawdzi-

[1] „Rzeczywistość kreowana jest jednak zdradzieckim owocem selekcji, manipulacji, mylącego skrótu. Wydarzenie, które trwało kilka godzin, musimy pokazać w kilka sekund. I wszyscy stajemy się ofiarami decyzji, według jakiego kryterium wybór będzie dokonany".

wym policjantom oraz buduje ich poczucie jedności w tzw. „firmie”[2], jest obecny także w kinematografii Władysława Pasikowskiego.

Grzegorz Ptaszek wyróżnił cechy obrazu świata. Jest on interpretacją, kreacją, makroobrazem stworzonym z mikroobrazów i ma postać reprezentacji umysłowej (Ptaszek, 2015, s. 15). W medialnym obrazie świata możemy wyróżnić m.in. słowa, pojęcia i narracje, które w głowie odbiorcy tworzą wizję rzeczywistości.

„Media nie odzwierciedlają rzeczywistości, ale opowiadają swoją historię o świecie (…). Obrazy świata w mediach kreowane są, po pierwsze, przez selekcję informacji, po drugie, przez sposób mówienia o rzeczywistości” – jest to wniosek wysnuty przez Barbarę Sobczak [Sobczak, 2006, s. 35–36]. Charakteryzuje on medium, jakim jest film. Władysław Pasikowski, tworząc *Jacka Stronga*, odpowiadał za reżyserię i scenariusz. Jest to dreszczowiec polityczny opowiadający prawdziwą historię życia Ryszarda Kuklińskiego. Wydarzenia dziejące się na przestrzeni wielu lat reżyser musiał „skondensować” w filmie trwającym 127 minut. Do charakteru filmu dostosował także sposób prezentacji głównego bohatera. Reżyser mógł bowiem zrealizować film z perspektywy rządu komunistycznego, wtedy zobaczylibyśmy Kuklińskiego jako zdrajcę Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który złamał wojskową przysięgę. Pasikowski zdecydował jednak, że przedstawi Kuklińskiego jako bohatera narażającego swoje życie i rodzinę, by przekazać CIA informacje pilnie strzeżone przez władzę komunistyczną.

Rodzi się zatem pytanie – jak można analizować film? Grzegorz Ptaszek (Ptaszek, 2015) zauważa, że film można analizować pod względem: przekazywania informacji (*Reich* wprowadza nas w życie płatnych morderców, którzy wrócili do Sopotu z Reichu), zawartych w treści ukrytych znaczeń (w serialu *Glina* pada dużo stwierdzeń, które zawierają ukryte dno i żeby je zrozumieć, należy przeanalizować całą sytuację, kontekst oraz zachowanie bohaterów) oraz wymowy całego obrazu(bierzemy pod uwagę cały film *Psy II. Ostatnia krew,* a nie pojedyncze sceny). Autor mówi także o tym, że film wpływa na człowieka, zmieniając jego światopogląd lub punkt widzenia. Treści zawarte w filmie, które są zgodne z odczuciami, poglądami i doświadczeniami widza, wydają mu się bardziej prawdopodobne i realne, jednocześnie ugruntowują lub/i wzmacniają jego postawy wobec poruszanego zjawiska i problemów społecznych. Obrazującym to przykładem może być film *Operacja Samum*, pokazujący dramat Józefa Mayera. Działania byłego agenta wywiadu próbującego odbić swojego syna z rąk porywaczy w Iraku były idealnym tłem dla polskich służb, które miały wyprowadzić z Iraku amerykańskich szpiegów. Odbiorcy mogli zmienić swój światopogląd na temat tamtych zdarzeń i całej

[2] W slangu policyjnym określenie „firma” oznacza komisariat lub ogólniej, całą policję.

instytucji Służb Specjalnych, która w tamtym okresie nie cieszyła się zaufaniem wśród Polaków, a także poznać nieznane im fakty.

Treść filmu może być przeanalizowana również pod względem znaków, ich znaczenia oraz porządku znakowego (analiza semiotyczna) i związków znaków z kulturą (analiza ideologiczna). Według Mimi White film jest artefaktem odzwierciedlającym idee, wartości i przekonania tworzone w określonych warunkach historyczno-społecznych zarówno przez, jak i dla poszczególnych grup społecznych [White, 1998]. „Wyrażają i promują pewne wartości, przekonania i idee, które odnoszą się do owych warunków produkcji, dystrybucji i odbioru" [White, 1998, s.154]; dzięki skupieniu się na analizie ideologicznej, możemy zrozumieć przedstawione w filmie, jako tekście kultury, wartości i idee. Przykładem jest serial *Glina,* który może stanowić komentarz do ówczesnej rzeczywistości[3].

Biorąc pod uwagę powyższe informacje, należy zwrócić uwagę na to, jak widzowie odbierają filmy i seriale. Reżyser i scenarzyści kodują swój przekaz w przeświadczeniu, że odbiorca odpowiednio odczyta ich intencję. Należy jednak pamiętać, że poziom odczytania widzów łączy się z ich doświadczeniem, światopoglądem, postawą życiową i pozycją. Może zdarzyć się tak, że widz inaczej lub źle zinterpretuje to, co widzi, słyszy i rozumie [Maćkiewicz, 2017, s. 69]. Stuart Hall, teoretyk kultury i kulturoznawstwa, wyróżnił 3 nastawienia widza wobec przekazu: **dominująco-hegemonistyczne** (widz operuje kodem dominującym, odczytując prawidłowo przekaz według nadawcy), **negocjacyjne** (odbiorca częściowo akceptuje znaczenie przekazu proponowane przez nadawcę) i **opozycyjne** (całkowicie odrzuca znaczenie proponowane przez nadawcę) [Hall, 1987, s. 68–71]. Płynie z tego wniosek, że odbiorca rozkodowuje film w sposób złożony przez odwołanie się do swoich doświadczeń z innymi obrazami i tekstami, dlatego jest ważne to, czy akceptuje i utożsamia się z obrazem, który ogląda.

Rozkodowanie przekazu wiąże się z semiotyką, która oparta jest na znaku, kodzie i kulturze we współpracy ze zmysłami. Roland Barthes opracował model, w którym uwidocznił wpływ znaków i kodów na postrzeganie i interpretowanie rzeczywistości przez jednostki. Autor wyróżnił dwa porządki funkcjonowania przekazu: **w pierwszym** znajduje się fizyczna reprezentacja znaku i jego element znaczony (to, co mamy na myśli, kiedy wypowiadamy dane słowo), **w drugim** zaś konotacja i mit zakorzenione w kulturze (konstrukcje tłumaczące i naturalizujące

---

[3] Serial kręcony w 2003 r. nawiązywał do wydarzeń z lat 90., a nawet 80. XX wieku, w których prym wiedli przedstawiciele świata przestępczego związani z ludźmi ze świata polityki lub gospodarki. Pokazano w nimobraz życia policjantów, którzy zmagają się z trudami pracy w policji: z późnymi powrotami do domu, nadszarpniętą psychiką, rozpadającymi się związkami i małżeństwami, możliwą śmiercią na służbie, niskimi zarobkami i korupcją w sposób nieodbiegający od rzeczywistości.

aspekty rzeczywistości występujące w kulturze, np.: mit kobiety jako strażniczki domowego ogniska) [Barthes, 2009].

Film jest dziełem multimodalnym, posługującym się komunikatami zawierającymi różne systemy semiotyczne. Hartmut Stöckl uważa, że „multimodalność jest pojęciem górnolotnym i niedokładnym, odnoszącym się do zjawiska stosunkowo prostego i codziennego" [Stöckl, 2015, s. 113]. Za najstarszy komunikat multimodalny można uznać rozmowę „twarzą w twarz", podczas której zwracamy uwagę na słowa, sposób ich wypowiadania, mimikę i gesty. Wielokodowość, z dużym udziałem kodu wizualnego i z nowym podejściem do łączenia owych kodów, sprawia, że film określany jest jako multimodalny. Według badaczy, wykorzystanie w większości kodów niewerbalnych jest ukłonem w stronę odbiorcy.

Metoda badania odbioru przez widzów jest coraz częściej stosowana w pracach badawczych. Nie jest to zadanie łatwe z powodu różnorodnie rozpoznawanego sensu przez odbiorców, a także ich doświadczeń życiowych i poglądów. Odbiorca, aby zrozumieć przekaz, musi skupić się na najmniejszych cząstkach (czyli scenach w filmie), zrozumieć je, by później móc zrozumieć całe dzieło filmowe. Widz powinien również wziąć pod uwagę kontekst towarzyszący zarówno pojedynczym scenom, jak i całości. Kontekst, jaki powinien być brany pod uwagę, może być intramodalny (w obrębie jednego systemu) i intermodalny (łączący systemy). Wytwarzany jest wtedy sens na podstawie relacji słów z dźwiękami oraz z obrazami.

Według definicji, film jest to „seria następujących po sobie obrazów z dźwiękiem lub bez dźwięku, wyrażających określone treści, utrwalonych na nośniku wywołującym wrażenie ruchu" (Internetowy słownik języka polskiego). Definicja ta pomija reżysera, który jest filtrem rzeczywistości. To on ma pomysł na film, dobiera aktorów i współpracowników, a także, jak w przypadku Władysława Pasikowskiego, pisze scenariusz.

Władysław Pasikowski (ur. 14 czerwca 1959 r.), absolwent kulturoznawstwa i Wydziału Reżyserii Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi, debiutował prawie 30 lat temu, w 1991 r. filmem *Kroll.* Był to debiut, który okazał się sukcesem: do kin poszło wtedy 450 tys. Polaków. Oprócz reżyserowania filmów, wziął także udział w powstawaniu serialu *Pogranicze w ogniu,* jako asystent reżysera, oraz jako jeden ze scenarzystów filmów *Katyń* (reż. A. Wajda) i *Hans Kloss. Stawka większa niż śmierć* (reż. P. Vega). Sam Pasikowski w jednym z nielicznych wywiadów wspomina o tym, że ma wiele scenariuszy szufladowych do filmów, które niekoniecznie są kryminałami lub sensacjami [Bartosiak, Klinke, 2014][4]. Filmy w reżyserii W. Pasikowskiego są filmami fabu-

[4] Władysław Pasikowski w wywiadzie mówi o swojej produkcji scenariuszy do szuflady, czyli takich, które jeszcze nie zostały zrealizowane, i stąd wzięło się określenie scenariusze szufladowe.

larnymi [Wierski, 2017][5], a niektóre z nich mają charakter dokumentalny [Wierski, 2017][6]. Do wcześniej wybranego rodzaju (na którego wybór wpływa: treść filmu, technika realizacji, uszeregowanie rejestrowanego materiału, a także oczekiwania nadawcy co do reakcji odbiorcy) reżyser dobiera odpowiedni gatunek filmu (jest to sposób klasyfikacji filmu według rozpoznawalnych cech, sposobu ich przedstawienia i budowy konwencji będącej umową między nadawcą treści a odbiorcami) [Wierski, 2017]. Jakie zatem można przypisać gatunki filmom Pasikowskiego?

- *Kroll* – dramat, sensacja, film psychologiczny,
- *Psy* i *Psy II. Ostatnia krew* – gatunek sensacyjny z elementami kryminału i thrillera,
- *Demony wojny wg Goi* – dramat wojenny,
- *Operacja Samum* – film sensacyjny,
- *Reich* – film gangsterski, sensacyjny,
- dwa sezony serialu *Glina* – obyczajowo-kryminalny,
- *Pokłosie* – thriller,
- *Jack Strong* – thriller szpiegowski,
- *Pitbull. Ostatni pies* – sensacyjny, gangsterski i kryminalny,
- *Kurier* – historyczno-sensacyjny,
- *Psy 3. W imię zasad* – sensacyjny.

Reżyser specjalizuje się w tworzeniu mocnego, męskiego kina. Widz, nawet przed pójściem do kina, wie, czego może się spodziewać po filmie Władysława Pasikowskiego.

Ze wstępnej analizy filmów można wywnioskować, że jako nadawca sprawnie porusza się po meandrach złożoności filmu. Świadczyć może o tym różnorodność realizacji sceny finałowej II sezonu *Gliny,* która ma za zadanie maksymalnie skupić uwagę odbiorcy na scenie kończącej przygody Andrzeja Gajewskiego i jego współpracowników. Reżyser sprawnie posługuje się ukrytymi znaczeniami, np.: widz może odnieść postać *Gawrona i Miry* do pary Słowika i Słowikowej[7]. Język filmów jest ostry, brutalny, nie stroni od wulgaryzmów. W każdym filmie pojawiały się sceny przemocy, bohaterowie nie stronili od alkoholu. Kreacja postaci oparta jest na rzeczywistości, dlatego też pojawia się niezbyt wyszukane słownictwo,

[5] Film fabularny jest układem zdarzeń zaproponowanym przez twórców, który rekonstruuje fabułę. Aktorzy w nim występujący wcielają się w wyimaginowane, scenariuszowe postacie.

[6] Dokumentalny charakter objawia się przez opowieść o prawdziwych bohaterach, zdarzeniach, które miały lub mają miejsce w rzeczywistości. Reżyser może wybrać sposób przedstawienia postaci, wyselekcjonować wydarzenia, które zostaną przedstawione w filmie, ale nie zaważy to na autentyczności przekazu.

[7] Słowik – Andrzej Z., Słowikowa – Monika Banasiak – jest to już była para małżonków, którzy byli jednymi z włodarzy gangu pruszkowskiego. Gawron (C. Pazura) i Mira (Dorota „Doda" Rabczewska) są postaciami z filmu *Pitbull. Ostatni pies.*

w głównej mierze oparte na slangu gangsterskim, policyjnym i wojskowym. Pełno jest zwrotów akcji, niedopowiedzeń, a także nawiązań do prawdziwych wydarzeń. Najbardziej jest to widoczne w *Pitbullu. Ostatnim Psie:* Despero wzorowany jest na prawdziwym policjancie Sławomirze Opali, film nawiązuje do prawdziwej wojny Pruszków–Wołomin, do afery Amber Gold, a także do wielu innych wydarzeń.

Pasikowski porównywany jest do Quentina Tarantino. Dzieje się tak, ponieważ reżyserzy mają wiele cech wspólnych: wulgarność, sceny seksu na ekranie , artystyczna wizja przemocy, często występują u nich ich ulubieni aktorzy, obydwaj debiutowali w podobnym czasie (Pasikowski – 1991, Tarantino – 1992). Reżyserzy stworzyli świetnie współpracujące ze sobą duety, m.in. Bogusław Linda i Cezary Pazura oraz John Travolta i Samuel L. Jackson.

Władysław Pasikowski dał się poznać jako twórca męskich bohaterów, którzy podążają własnymi drogami i wyznają swoje zasady, rzadko naginając je do ogólnie panujących reguł. Są to mocne osobowości, które obierają różne cele i idee według swojego światopoglądu. Uzupełniony schemat Władimira Proppa [Propp, 1968, s. 203–242] może posłużyć widzom do dokładniejszej analizy wszystkich filmów reżysera:

- **Protagonistą** jest mężczyzna posiadający swój własny zbiór zasad, którymi kieruje się w życiu. Z winy antagonisty musi zmagać się z wieloma niepowodzeniami i przeszkodami. Zawsze jednak może liczyć na pomocnika, dzięki któremu udaje mu się pokonać antagonistę. W wyniku walk z niepowodzeniami i wrogami bohater ponosi różne konsekwencje, które wpływają na jego dalsze życie, np.: Franz Maurer z *Psów*.
- **Antagonistą** może być kobieta lub mężczyzna – narusza prawo, kodeks moralny i nie uznaje żadnych świętości. Zbiera informacje na temat protagonisty, zwodzi, oszukuje, gotów jest skrzywdzić jego bliskich. Przegrywa z protagonistą, choć nie musi oznaczać to jego śmierci, np.: Radosław Wolf z *Psy II. Ostatnia krew.*
- **Pomocnik** zazwyczaj jest mężczyzną. Pojawia się dzięki pomocy innych postaci, może być to były antagonista lub może pojawić się jako nagroda, wskutek działań bohatera. Pomaga mu w walce z wszelkimi przeciwnościami i przeciwko antagoniście. Liczba pomocników może się zmieniać i mogą ewaluować do roli przyjaciół, np.: Waldemar „Nowy" Morawiec z *Psów*.
- **Działania bohatera osadzone są w niesprzyjających mu warunkach:** wojsko (w którym się nie odnajduje), przemiany ustrojowe, misja pokojowa (wymuszająca na bohaterach czynną walkę z wrogiem), porwanie syna w Iraku, działania wbrew wszystkim mieszkańcom wsi, działania w okupowanej przez ZSRR Polsce, walka z przestępczością zorganizowaną i infiltracja tego środowiska od wewnątrz.

- **Nawiązanie do prawdziwych wydarzeń:** zjawisko fali w wojsku, weryfikacja milicjantów, układy polityków z gangsterami, korupcja, kocioł bałkański, wyprowadzenie Amerykanów z Iraku przez Polaków, porachunki pruszkowskich grup przestępczych z wołomińskimi, pogrom w Jedwabnem, afera Amber Gold.
- **Dynamiczna akcja –** poszczególne sceny w filmie aktywizują widza do uważnego śledzenia akcji. Opowieść spójna, chronologiczna (z wyjątkiem filmu *Jack Strong*, w którym zastosowano inwersję czasową) i logiczna.
- **Zakończenie** nie jest do końca takie, jakiego spodziewałby się widz. Dobro zwycięża, lecz cena za tę wygraną jest ogromna: od odbywania kary więzienia, poprzez ogromny ból psychiczny, po śmierć synów w niewyjaśnionych okolicznościach i śmierć samego bohatera włącznie.

Pisząc o filmach Pasikowskiego, należy zwrócić uwagę nie tylko na samą realizację schematów, ale także na ich niezwykle emocjonalny charakter. Filmy te, według G. Deborda, są spektaklami medialnymi. Wywołują emocje, mają intencjonalny charakter, spełniają określone funkcje (rozrywkową, polityczną, zmieniania, kreatorską, edukacyjną, społeczną i informacyjną), opierają się na stereotypach i pokazują urywki rzeczywistości [Debord, 2016].

Po dokonaniu szczegółowej analizy filmów[8] można stwierdzić, że reżyser kreuje różnorodnych, barwnych i mających ciekawą historię bohaterów. Zgromadził postacie, które identyfikują się z różnymi grupami zawodowymi. Żaden z bohaterów nie wpisuje się w ramy schematu „dobry" lub „zły". Nadużywają alkoholu i papierosów. Do kobiet podchodzą w sposób ambiwalentny, czasami nimi gardząc (wyjątkiem jest nadkom. A. Gajewski z *Gliny*). Są lojalni wobec najbliższych, nawet jeżeli ci okazują się antagonistami. Poznajemy czarne charaktery pozbawione jakichkolwiek zasad oraz bohaterów, którzy pogubili się w życiu. Zabijanie robi na bohaterach wielkie wrażenie (z nielicznymi wyjątkami), nawet na Kowalu (*Pitbull. Ostatni pies*), który jako czarny charakter nie powinien mieć wyrzutów sumienia. Każdy bohater doskonale wie, jaką pełni rolę w społeczeństwie (choć czasem wypełnia parę ról naraz). Język w filmach związany jest z przedstawianą grupą społeczną, często pojawiają się wulgaryzmy, które mają w świadomości widza stworzyć pewien przekaz. Przekaz, dzięki któremu widz może wyrobić sobie zdanie na temat danej rzeczywistości lub tematu.

Dla twórców filmów bardzo ważna jest opinia widzów, dlatego prowadzone są rankingi *box office*, które pokazują, ile biletów zostało sprzedanych na dany

---

[8] Analiza pochodzi z pracy licencjackiej P. Kijewskiej, *Mężczyzna w filmach Władysława Pasikowskiego,* UMCS, Wydział Politologii, 2019.

film (Amerykański internetowy słownik Merriam-Webster). Wskazuje to na preferencje widzów oraz na tematykę, która ich najbardziej interesuje. Dane odnośnie do filmów Pasikowskiego zostały umieszczone w poniższej tabeli i pochodzą ze stron internetowych: Państwowego Instytutu Sztuki Filmowej, Wirtualnych Mediów i boxoffice-bozg.

Tabela 1

l.p.	Tytuł	Liczba widzów
1.	*Kroll*	200 019
2.	*Psy*	400 505
3.	*Psy II. Ostatnia krew*	684 946
4.	*Demony wojny wg Goi*	403 436
5.	*Operacja Samum*	311 786
6.	*Reich*	150 000
7.	*Glina*	1 650 000
8.	*Pokłosie*	305 000
9.	*Jack Strong*	1 200 000
10.	*Pitbull. Ostatni pies*	1 014 213
11.	*Kurier*	503 282
12.	*Psy 3. W imię zasad*	1 184 369

Źródło: boxoffice-bozg.pl; wirtualnemedia.pl i pisf.pl.

Jack Strong, Psy 3. W imię zasad oraz *Pitbull. Ostatni pies* zgromadziły największą, ponadmilionową widownię. *Kroll, Psy* i *Psy II. Ostatnia krew* zajmują wysokie miejsce w rankingu. Wynika to z faktu, że w latach 90. Polacy niezbyt chętnie zasiadali w salach kinowych na produkcjach polskich. *Demony wojny wg Goi* w 1998 r. zajęły 2 miejsce (wyprzedziła je produkcja Jarosława Żamojdy *Młode wilki 1/2*), a rok później *Operacja Samum* znalazła się na 4 miejscu oglądalności. *Reich* został obejrzany przez najmniejszą widownię. Z kolei jedyny, jak do tej pory, serial w karierze reżysera – *Glina* zgromadził największą widownię w dorobku reżysera i został okrzyknięty jednym z najlepszych polskich seriali wszechczasów. *Pokłosie* z powodu sporów poglądowych, które zaistniały jeszcze przed premierą filmu, skutkowały tym, że na film wybrało się jedynie 305 tysięcy osób (o ponad 730 tys. widzów mniej niż na *Jesteś bogiem* Leszka Dawida). Rozpiętość liczbowa, którą można zauważyć w tabeli, wynika z tego, że reżyser podejmuje niełatwe tematy, często będąc pionierem (tak jak w przypadku poruszonej w *Psach* kwestii palenia teczek, o czym mało kto wiedział) w budowaniu męskiego i brutalnego kina. Należy jednak pamiętać, że liczba rzeczywistych widzów tych filmów może być zdecydowanie wyższa! Wynika to z faktu, że rankingi podają liczbę widzów, którzy wybrali się do kina na film,

a nie uwzględniają oglądania filmu na DVD lub na stronach, gdzie nielegalnie są udostępnione filmy.

W ankiecie przeprowadzonej wśród 30 osób na przełomie kwietnia i maja 2019 r. wzięło udział 15 mężczyzn i 15 kobiet w wieku od 15 do 49 lat. Większość ankietowanych (46,7%) posiada wykształcenie wyższe, z przewagą kierunków humanistycznych (30%),; zamieszkują oni duże miasta (33,3%), średnie miasta i wieś (23,3%) oraz małe miasta (20%). Ankieta składała się z 29 pytań jednokrotnego i wielkokrotnego wyboru na temat wszystkich filmów Pasikowskiego (z wyłączeniem *Kuriera* i *Psy 3. W imię zasad*). Ankieta miała sprawdzić odbiór filmów i bohaterów, a także opinie na temat reżysera – Władysława Pasikowskiego[9].

1. *Jak ocenia Pan/Pani filmy i serial w reżyserii Władysława Pasikowskiego?* Skala ocen, które mogli wybrać ankietowani, wynosiła od 1 (bardzo zły film) do 6 (super film), a także „nie oglądałem/nie oglądałam" i „zamierzam obejrzeć". Średnio *29%* respondentów nie obejrzało filmów Pasikowskiego (*Kroll* – 23,3%, *Psy* – 13,3%, *Psy II. Ostatnia krew* – 20%, *Demony wojny wg Goi* – 30%, *Operacja Samum* – 47%, *Reich* – 43,3%, *Glina* – 37%, *Pokłosie* – 23,3%, *Jack Strong i Pitbull. Ostatni pies* – 27%). Pozostałe oceny prezentują się następująco:

Tabela 2

Film	1	2	3	4	5	6
Kroll	–	–	9,5%	19%	42,9%	28,6%
Psy	–	–	-	7,7%	42,9%	57,7%
Psy II. Ostatnia krew	–	–	4,2%	20,8%	41,7%	33,3%
Demony wojny wg Goi	–	–	10%	15%	30%	45%
Operacja Samum	–	–	6,25%	25%	56,25%	12,5%
Reich	–	–	12,5%	37,5%	31,3%	18,8%
Glina	–	5,6%	5,6%	27,8%	11,1%	50%
Pokłosie	–	4,8%	19%	19%	28,6%	28,6%
Jack Strong	14,3%	9,5%	4,8%	4,8%	28,6%	38%
Pitbull. Ostatni pies	13,6%	4,5%	9%	13,6%	18%	41%

Źródło: opracowanie własne.

Bazując na tabeli, można stwierdzić, że *Kroll, Psy II. Ostatnia krew* i *Operacja Samum* są bardzo dobrymi filmami, *Psy, Demony wojny wg Goi, Glina* (aż 50% osób!)*, Jack Strong i Pitbull. Ostatni pies* są superprodukcjami, *Reich* określany jest jako dobry, a *Pokłosie* znajduje się pomiędzy oceną „bardzo dobry" a „super".

[9] Dane umieszczone wraz z pytaniami pochodzą z pracy licencjackiej P. Kijewskiej, *Mężczyzna w filmach Władysława Pasikowskiego*.

2. *W filmie poniżej został pokazany Marcin Kroll (O. Lubaszenko) w scenach z poborowym Chudzińskim oraz z żoną. Biorąc pod uwagę te sceny, proszę określić, jakim jest on według Pana/Pani bohaterem?* Respondenci odpowiedzieli, że jest on bohaterem **łamiącym wszelkiego typu tabu** (16,7%), **nieszanującym priorytetów** (10%), **grubiańskim** (3,3%), **wulgarnym** (36,7%), jest **postacią tragiczną** (23,3%), bohaterem **zagubionym** (56,7%), **wrażliwym** (23,3%), **psychopatycznym** (30%), **negatywnym** (13,3%) i **pozytywnym** (26,7%).
3. *W filmie poniżej kapral Wiaderny mówi, co myśli na temat Kuby Bergera. Czy podziela Pani/Pan jego zdanie na ten temat?* Większość osób (**30%**) zdecydowanie podzielało opinię wygłoszoną przez Wiadernego, a **26,7%** osób również zgadzało się z tym, choć nie odpowiadało im przedmiotowe potraktowane kobiety. **13,3%** przyznało mu rację, po **6,7%** uznało jego reakcję za zbyt agresywną i że nie ma on racji.
4. *Kogo rozpoznaje Pan/Pani na zdjęciu?* Prawidłową odpowiedź, czyli Franza Maurera (B. Linda), zaznaczyło **93,3%** pytanych, a jedynie dwie osoby (**6,7%**) pomyliły Franza z Radosławem Wolfem (A. Żmijewski).
5. *Czy słyszał/-a Pan/Pani któreś z powiedzeń oraz czy posłużył się Pan/posłużyła się Pani nimi?* Wskazano powiedzenia: **„Bo to zła kobieta była”** (76,7% zna, 50% posłużyło się), **„Ty stara dupa jesteś”** (66,7% zna, 40% posłużyło się), **„Kotlet z psa, trzeciej kategorii, pomielony razem z budą”** (56,7% zna, 33,3% posłużyło się), **„W imię zasad skurwysynu”** (66,7% zna, 30% posłużyło się), **„Nie chce mi się z Tobą gadać”** (66,7% zna, 50% posłużyło się), **„A kto umarł, ten nie żyje”** (63,3% zna, 36,7% posłużyło się), „**Bandytą mogę być, nie politykiem”** (53,3% zna, 16,7% posłużyło się), **„Wyrwałem chwasta”** (63,3% zna, 33,3% posłużyło się) i **„Nie mów mi, kurwa, nic o zabijaniu”** (56,7% zna, 23,3% posłużyło się).
6. *Jak według Pani/Pana postąpił Franz Maurer, zabijając Ola Żwirskiego?* Spośród wszystkich ankietowanych **56,7%** odpowiedziało, że Franz dobrze zrobił, zabijając Ola. Jedynie **20%** ankietowanych odpowiedziało, że źle zrobił.
7. *Jakie emocje towarzyszyły Panu/Pani podczas oglądania 1 i/lub 2 części „Psów”?* Odpowiedzi były następujące: **szok** (63,3%), **współczucie** (46,7%), **rozbawienie** (36,7%), 16,7% osób wybrało opcję „inne”: **podziw, napięcie, jarałem się, ciekawość, nie oglądałem i nie oglądałam.**
8. *Jak Pani/Pan odbiera scenę, w której Franz rozmawia z Morawcem, przyznając się do swoich uczuć?* Większa część ankietowanych (**63,3%**)

zaznaczyła odpowiedź „szok", inni w **46,7%** wybrali „współczucie", **36,7% –** „rozbawienie" i po **23,3% –** „euforię" i „wzruszenie". Wskazane zostały także uczucia takie jak „smutek" (**20%**), „radość" (**13,3%**), „strach" (**6,7%**) oraz inne: *Genialny nastrój i scenariusz, świetna gra aktorska – 100 Pro.* i *Sztos scena! Nawet mi, facetowi, łza zakręciła się w oku! Genialna kreacja Lindy… dla mnie zawsze zostanie numer 1 w jego dobytku aktorskim, a reżyser naprawdę ma jaja, żeby takiego gościa jak Franz pokazać prawie płaczącego przy „Nowym*".

9. *W drugiej części „Psów" Franz nie zabił Radosława Wolfa, pomimo iż ten romansował z Nadią, którą Franz kupił za skrzynkę whisky. Jak Pan/Pani myśli dlaczego?* Ponad połowa, bo aż 17 osób (**56,7%**) opowiedziała się za tym, że obiecał Wolfowi, iż go nie zabije, a zasady są dla niego najważniejsze.
10. *W drugiej części „Psów" najbliższymi współpracownikami, a także przyjaciółmi Franza byli Radosław Wolf i Waldemar Morawiec. Jakimi byli osobami i który z nich okazał się jego prawdziwym i jedynym przyjacielem?* Do tego pytania zostały dodane dwa opisy do każdego bohatera, z czego tylko jeden przy każdym bohaterze był prawdziwy. Większość ankietowanych udzieliła poprawnych odpowiedzi: dobry opis Waldemara Morawca jako płaczliwego i zarazem jedynego prawdziwego przyjaciela Franza zaznaczyło aż 19 osób (**63,3%**), a opis mówiący o tym, że Wolf jest podłym i nikczemnym człowiekiem – 16 osób (**53,3%**).
11. *Czy kiedykolwiek spotkał/-a się Pan/Pani z wizerunkami postaci z filmów Władysława Pasikowskiego poza sferą filmową? Jeżeli tak, to gdzie one były wykorzystane?* Aż 23 osoby wskazało na memy (**76,7%**), 17 osób – na nawiązujące filmiki na YouTube (**56,7%**), parodie (**50%**), filmy innych twórców (**36,7%**) i wzmianki w książkach (**10%**).
12. *„Demony wojny wg Goi" opowiadają o żołnierzach biorących udział w misji pokojowej na terenie byłej Jugosławii. Mjr Keller wysłał na misję ratunkową swój oddział, pomimo sprzeciwu zwierzchnictwa IFOR-u. W efekcie walk ze Skiją ginie kilku jego ludzi. Major wraz z ocalałymi żołnierzami zyskuje materiał obciążający premiera Francji i ratuje ludzi z wioski przed spaleniem. Jak Pani/Pan myśli, czy major zachował się skrajnie nieodpowiedzialnie, czy chęć ratowania wszystkich, bez względu na zajmowane stanowisko była wystarczającą pobudką?* Aż 36,7% osób nie potrafiło odpowiedzieć, jakby postąpiło na miejscu majora Kellera, choć 30% opowiedziało się za tym, że chęć ratowania ludzi „jest zawsze dobra".
13. *Poniżej znajduje się fragment filmu „Demony wojny wg Goi". Jak według Pana/Pani zachował się major Keller i czy miał rację w swoim postę-*

powaniu?[10] Zdanie majora na temat bycia żołnierzem podzieliło **56,7%** osób, **20%** również uznawało rację majora, lecz nie zgadzało się z formą przekazu. Tyle samo osób nie miało na ten temat wyrobionego zdania, a jedna osoba (**3,3%**) uznała to za zbyt wulgarny i agresywny przekaz.

14. *W filmie poniżej „Houdini" wygłasza swój monolog skierowany do mjr. Kellera. Oglądając tę scenę, jakie poczuł Pan/poczuła Pani emocje?* Aż **53,3%** pytanych poczuło zrozumienie dla Houdiniego, **40% –** troskę o żołnierzy pozostających na misjach, **23,3% –** wzruszenie, **16,7% –** zadumę, **6,7% –** dumę.
15. *„Operacja Samum" opowiada o prawdziwej historii wyprowadzenia przez Polaków z Iraku agentów amerykańskich. Tłem dla tych działań jest walka Józefa Mayera o odzyskanie syna z rąk irańskich agentów. Zaryzykował on swoje życie, dopuszczając się wielu przestępstw, by jego syn przeżył. Co Pani/Pan myśli o takiej postawie?* Spośród wszystkich respondentów **53,3%** wybrało odpowiedź: „heroiczna, godna podziwu postawa prawdziwego ojca". Jednakże **26,7%** postanowiło się wstrzymać z odpowiedzią, a **13,3%** wskazało, że była to naiwna kreacja bohatera.
16. *Jakie podejście do kobiet mają bohaterowie tych filmów?* Udzielono następujących odpowiedzi: nie szanują ich (**46,7%**), traktują je jako ozdobę (**40%**), uważają je za gorsze od siebie (**33,3%**), są im obojętne (**26,7%**), traktują je jak dżentelmeni (**6,7%**), są dla nich partnerami (**3,3%**) i inne (**13,3%**).
17. *Czy łatwo jest ocenić bohaterów tych filmów?* Ankietowani byli zgodni w aż **76,7%**, że bohaterowie filmów Pasikowskiego są sprzeczni. Jedynie **10%** respondentów stwierdziło, że łatwo jest im nadać cechy charakteru i tyle samo stwierdziło, że trudno zdefiniować ich jako osoby.
18. *Czy według Pana/Pani te filmy i serial nawiązują do prawdziwych wydarzeń? Jeżeli tak, to czy może Pani/Pan wskazać do jakich?* Aż **86,7%** ankietowanych osób uznało, zgodnie z prawdą, że filmy nawiązują do prawdziwych wydarzeń. Najczęściej zaznaczanymi odpowiedziami były: afera Amber Gold (**66,7%**), ewakuacja Amerykanów (**60%**) i powiązania policjantów z gangsterami (**56,7%**).
19. *Poniżej znajduje się zwiastun filmu „Pokłosie", czy oglądając go jest Pani/Pan w stanie podać powód, dlaczego Franciszek i Józef zainteresowali się tematem Żydów w swoim otoczeniu? Jeżeli tak, proszę to uzasadnić.* Było to jedyne pytanie, które od ankietowanych wymagało

[10] Pytanie to dotyczy sceny z filmu po strzelaninie, w której zginęło wielu ludzi mjr. Kellera, a „Johnny" (R. Pazura) nie godzi się na strzelanie i zabijanie, bo on należy do Sił Pokojowych.

udzielenia dłużej odpowiedzi. Spośród respondentów **53,3%**, czyli 16 osób, odpowiedziało, że potrafi udzielić na to pytanie odpowiedzi, lecz rozwinęło je tylko 14 osób. Nie potrafiło podać powodu **46,7%**, a jedna osoba postanowiła wstrzymać się od odpowiedzi.

20. *Jak według Pana/Pani zachowują się Franciszek i Józef Kalina?* Ich zachowanie za honorowe uznało **60%**, za nieodpowiedzialne – **16,7%, zaś 6,7%** stwierdziło, że są to zdrajcy narodu.
21. *Na zdjęciu poniżej znajduje się nadkom. Andrzej Gajewski z serialu „Glina". Czy może Pani/Pan wskazać, który opis trafnie go opisuje?* Ankietowani zaskakująco dobrze poradzili sobie z tym pytaniem: **73,3%** wskazało prawidłową odpowiedź, że jest to człowiek z zasadami, nieprzejednany i nieskorumpowany.
22. *Nadkom. Gajewskiego wspierali jeszcze: podkom. Artur Banaś, kom. Bonifacy Jóźwiak i kom. Jerzy Pawlak. Które, według Pana/Pani, zdanie określające ich jest prawdziwe?* Ankietowani mieli do wyboru 2 opisy każdego z pomocników: kom. J. Pawlak – **46,7%** odpowiedzi poprawnych, **6,7%** odpowiedzi negatywnych; kom. B. Jóźwiak – **56,7%** odpowiedzi poprawnych i **10%** negatywnych i podkom. A. Banaś – **56,7%** poprawnych i **13,3%** negatywnych odpowiedzi.
23. *Pułkownik Ryszard Kukliński został szpiegiem pracującym dla Amerykanów. Sam uważał się za patriotę, który nie zdradził kraju, tylko obce mu mocarstwo. Czy zgadza się z tym Pan/Pani?* Spośród pytanych **56,7%** uważało, że postąpił słusznie, **16,7%** nie miało zdania na ten temat, a **13,3%** sądziło, że nie powinien zdradzać tajemnic.
24. *W „Jacku Strongu" pokazana jest także postać agenta CIA Davida Fordena i kolegi z pracy, Mariana Rakowieckiego. Czy może Pani/Pan wskazać, który opis pasuje do tych postaci?* Tutaj podane zostały po dwa opisy dla każdego bohatera. W przypadku Davida Fordena poprawne odpowiedzi wskazało 14 osób, a negatywne – 11. Natomiast w przypadku Mariana Rakowieckiego poprawnego wyboru dokonało 16 osób, a niepoprawnego – 9.
25. *Despero wrócił po latach do oddziału walki z terrorem. Wcielił się w postać Hycla. Czy powrót ten uważa Pan/Pani za dobry?* Na powrót Despero czekało **33,3%** ankietowanych, **30%** także czekało, ale ma co do tego powrotu mieszane uczucia, **30%** nie ma zdania na ten temat, a **3,3%** uważa, że Patryk Vega zrobił lepsze filmy.
26. *Tak jak Despero wrócił po latach, tak wraz z nim Metyl i Nielat, zwany teraz Quantico. Jakie cechy można im przyporządkować?* Tak jak w poprzednich pytaniach, w których ankietowani mieli do wyboru opisy bohaterów, do wyboru były dwa. Niektóre z charakterystyk różniły się cza-

sem tylko dwoma słowami. Prawidłowe odpowiedzi: charakterystyka ze słowem „alkoholik" u Metyla (**73,3%**), a u Quantico – „były narkoman" (**53,3%**). Fałszywe odpowiedzi wybrało: w przypadku Metyla – **20%** pytanych, zaś Quantico – **33,3%**.

27. *W „Pitbullu. Ostatnim psie" pokazany jest także świat gangsterów od środka. Czy jest to dla Pana/Pani zaciekawiający temat? Jakie ma Pani/Pan odczucia na temat postaci Gawrona, Juniora i Kowala?* Spośród odpowiadających **46,7%** uważa świat przestępczy za ciekawy temat, a **23,3% –** za nieciekawy. Równo połowa ankietowanych (**50%**) odpowiedziała poprawnie na drugą część pytania, dobrze wskazując na charakterystykę Gawrona, Juniora i Kowala.
28. *Czy są jakieś elementy występujące w filmach W. Pasikowskiego, które Pani/Panu przeszkadzają?* Odpowiedzi były następujące: **36,7%** pytanych nie przeszkadzało nic, **23,3%** przeszkadzał wulgarny język, **20%** – lekceważący stosunek do kobiet, **13,3% –** sceny przemocy, **10% –** zacieranie granicy pomiędzy dobrem i złem.
29. *Jakim reżyserem i scenarzystą według Pana/Pani jest Władysław Pasikowski?* Na to pytanie **70%** ankietowanych wskazało, że jest dobrym rzemieślnikiem, **50%** uważało, że zrewolucjonizował on polskie kino *Psami,* **36,7%,** że wątki i postacie są ciekawie poprowadzone.

Aby poznać głębiej odbiór bohaterów, postanowiłam przeprowadzić drugie badanie. W tej ankiecie wzięło udział 10 osób: 7 kobiet i 3 mężczyzn, o wykształceniu średnim mechanicznym (10%), średnim (60%) i wyższym (30%). Osoby te pochodziły w 20% ze wsi, w 30% z małego miasta, w 30% ze średniego i w 20% z dużego miasta. Zostały im zadane cztery pytania. W pierwszym pytaniu ankietowani zostali poproszeni o dopasowanie cech do bohaterów:

- **Marcin Kroll –** zawzięty (60%), stanowczy (50%), zdeterminowany (30%) i inne (30%: wulgarny i porywczy [wystąpiło dwa razy]).
- **Porucznik Arek –** honorowy (60%), wyrozumiały (50%), brutalny (30%) i zawzięty (30%).
- **Kapral Wiaderny** – bezczelny (40%), inne (40%: okrutny [x2], bezwzględny i chamski), pomocny (30%) i honorowy (30%).
- **Franz Maurer** – honorowy (70%), inteligentny (70%), odważny (50%) i uczciwy (30%).
- **Olgierd „Olo" Żwirski** – bezczelny (90%), inne (60%: nieuczciwy, nielojalny [x3], nieodpowiedzialny i podły), lekkomyślny (50%), zły (30%).
- **Waldemar „Nowy" Morawiec** – uczciwy (70%), wrażliwy (70%), dobry (40%), pomocny (30%).

- **Major Keller** – stanowczy (60%), opanowany (40%), odważny (30%) i zdeterminowany (30%).
- **Houdini** – wrażliwy (50%) i lojalny (30%).
- **Cichy** – pomocny (50%), odważny (40%) i lojalny (30%).
- **Józef Mayer –** zdeterminowany (50%), lekkomyślny (40%) i inne (40%: rodzina jest dla niego wszystkim, nie oglądałam, oddany ojciec, dobry szpieg).
- **Stanisław Kosiński** – inteligentny (30%) i inne (30%: nie oglądałam, dobry szpieg, wierny).
- **Edward Broński** – Broński (40%), zdeterminowany (40%), odważny (30%) i inne (30%: z kontaktami, nie oglądałam, bezwzględny).
- **Andre –** inteligentny (60%), odważny (50%), sprytny (40%).
- **Alex –** inteligentny (50%), odważny (40%) i sprytny (30%).
- **Franciszek Kalina –** odważny (50%), zdeterminowany (50%) i pomocny (30%),
- **Józef Kalina** – odważny (40%), sprawiedliwy (40%) i zdeterminowany (30%).
- **płk Ryszard Kukliński –** inteligentny (70%), odważny (60%), sprytny (40%) i dobry (30%).
- **Marian Rakowiecki –** lekkomyślny (40%) i odważny (30%).
- **Despero/Hycel –** inteligentny (70%), uczciwy (60%), odważny (50%), przebiegły (40%), sprytny (40%) i lojalny (40%).
- **Metyl** – lekkomyślny (60%), odważny (50%), pomocny (30%) i inne (30%: zbyt dociekliwy, alkoholik [x2]).
- **Quantico –** sprytny (50%), odważny (50%), inteligentny (30%) i inne (30%: były narkoman, dobry strateg, dobry strateg policyjny).
- **Gawron –** brutalny (50%), zły (40%), inne (40%: nieuczciwy gangster, niebezpieczny [x2], niebezpieczny gangster) i władczy (40%).
- **Junior –** inne (60%: nielojalny, nieuczciwy, niebezpieczny [x2], niebezpieczny gangster, żądny władzy), brutalny (70%), zły (50%), lekkomyślny (40%).
- **Kowal –** odważny (70%), lojalny (40%) i inne (40%: okrutny, dżentelmen [x2], gangster z zasadami).
- **nadkom. Gajewski –** uczciwy (40%), sprytny (40%), odważny (60%), inne (60%: z zasadami, które rzadko łamie, rodzinny, z zasadami [x2], uczuciowy i uparty).
- **podkom. Banaś –** uczciwy (40%), inne (40%: z zawirowanym życiem uczuciowym, młody, nieokrzesany, dopiero uczy się zawodu) i odważny (30%).

- **kom. Jóźwiak –** 50% inne: dobry obserwator [x2], bardzo rodzinny, sieje postrach, rodzinny.
- **kom. Pawlak –** dobry (50%), odważny (40%), inne (80%: chodzi swoimi drogami, ma powiązania z gangusami, trudny, alkoholik, nieuczciwy policjant, trudny do rozgryzienia, nadużywa alkoholu i samotny).

W pytaniu drugim respondenci mieli odpowiedzieć na pytanie, jakim, według nich, reżyserem jest Władysław Pasikowski. Odpowiadali w 100%, że jest jednym z lepszych polskich twórców, choć nie brakowało również głosów krytyki, np. jedna z respondentek zauważyła, że macew (tablic z nagrobków żydowskich z filmu *Pokłosie*) nie da się przenieść siłą ludzkich rąk. Następne, trzecie pytanie brzmiało: *Czy przeszkadzały Pani/Panu jakieś elementy filmu?* Nie przeszkadzało nic 50%, natomiast innym przeszkadzało: zacieranie granicy pomiędzy dobrem i złem, słaba jakość filmu, przemoc, wulgaryzmy, sceny seksu, a także ukrzyżowany Stuhr w filmie *Pokłosie*. Czwartym, ostatnim pytaniem było: *Czy łatwo było opisać bohaterów z pierwszego pytania?* Cztery osoby napisały, że „nie", inni: „trudno", „tak", „średnio", „tak, bohaterowie w filmach mają wyraziste charaktery", „wiele z nich tak, mają swoje charaktery. Są to żywe postacie z krwi i kości, które mają swoje historie, przeżycia i marzenia na przyszłość, a także, co najważniejsze, mają swoje uczucia" i „bohaterowie filmów Pasikowskiego to postacie charakterystyczne, mające to coś i wyróżniające się wśród innych. Wypowiedzi niektórych bohaterów na stałe zapadają w pamięć i są często cytowane przez widzów w codziennych sytuacjach".

Zazwyczaj na każdą premierę filmową zapraszane są osoby odpowiedzialne za recenzję filmów, czyli krytycy filmowi, by na podstawie swojej wiedzy na temat filmów, ich powstawania i ogólnej znajomości rynku filmowego mogli wystawić rzetelną ocenę na temat tego, co widzieli. Oceny są zatem często formułowane w oparciu zarówno o ich wiedzę, światopogląd, znajomość tematu, jak i niekiedy wyznawaną wiarę. Krytycy dzięki temu, że swoje opinie publikują w prasie, radiu, telewizji lub Internecie, mogą odpowiadać za sukces lub porażkę filmu oraz tendencję rozwoju kina [Hendrykowski, 1994, s. 158–159]. Krytycy mają wielki wpływ na widzów. To dzięki owym recenzjom widz może podjąć decyzję, czy chce obejrzeć dany film. Recenzent, który publikuje w Internecie, ma dodatkową możliwość wejścia w polemikę z publicznością, wyrażającą swoją opinię.

Kroll opisywany był jako „pierwszy amerykański film produkcji polskiej" (Internetowa Baza Filmu Polskiego, 2017). „Sam film okazał się nie tylko udaną pracą dyplomową, lecz także ciekawym, dotykającym drażliwych kwestii, mocnym kinem na wysokim (nawet z perspektywy dzisiejszych czasów) poziomie" [Dąbrowski, 2017]. Autor, Jan Dąbrowski, wspomina także o tym, że:

Od czasu swojego debiutu porównywany do Quentina Tarantino, ganiony za wulgarne dialogi i epatowanie przemocą, twórca kina jednoznacznie „męskiego", brutalnego. Twórca powszechnie rozpoznawalnych kreacji aktorskich, autor scenariuszy nowatorskich, inspirowanych prawdziwymi wydarzeniami (…) *Mimo iż dominantę fabularną stanowią poczynania tytułowego bohatera (przy czym wraz z akcją filmu poznajemy wydarzenia z jego przeszłości), w rzeczywistości każdego z bohaterów Pasikowski wyposażył w wyrazisty charakter i indywidualne cechy. Pobudki kierujące postaciami stanowią logiczny ciąg, a działania bohaterów, jeśli nie są racjonalne, to zawsze są prawdopodobne.* (…) *Porucznik Arek to solidny i rozsądny żołnierz. Sumiennie wykonuje obowiązki, zna się na tym, co robi.* (…) *Rola Wiadernego zapada w pamięć. To cwaniakujący oficer z sadystycznymi upodobaniami, zapatrzony w armię, dla której mógłby zrobić wszystko* (…) *Z kolei tytułowy bohater, Marcin Kroll, pojawia się w niewielu scenach, jest przyczynkiem do prowadzenia fabuły, lecz sam jest postacią zaledwie naszkicowaną. Złamany zdradą żony i przyjaciela, zszokowany śmiercią kolegi z wojska, ucieka i robi tournée po melinach i podejrzanych lokalach, umawia się z dziwkami i ciągle pije* (…) *Kroll rozpoczął pewien krótki, lecz wyrazisty nurt w polskim kinie. Był jednak dopiero przedsmakiem tego, co Pasikowskiemu udało się stworzyć w ciągu następnych kilku lat* [Dąbrowski, 2017].

Psy zebrały wyjątkowo dobre noty od krytyków. Zauważyli oni, że było to kino nowe, ukierunkowane na człowieka, przełomowe i wywołujące emocje nawet po 27 latach od premiery. Choć reżyser zawsze bronił fikcyjnego charakteru historii o Maurerze, to jednocześnie poruszał tematy gorące medialnie i politycznie (np. proces byłych pracowników Stasi handlujących amfetaminą). *Aktualność „Psów" wynika zapewne z tego, że są nie tylko zanurzone w ówczesnym czasie, ale opowiadają o fiaskach kolejnych wartości, takich jak przyjaźnie czy miłość. Ubecy próbują trzymać się razem, bo psy to przecież zwierzęta stadne, co nie może skończyć się dobrze w sezonie odstrzałów oraz porządków* [Dzieniszewska, 2017]. Choć dla wielu obraz Pasikowskiego jest dziełem wszechczasów, to dla niektórych zagorzałych katolików film jest wyraźnie zły *ze względu na język, przemoc i grozę, seks, nagość i nieskromność, wątki antychrześcijańskie i fałszywe doktryny* [Salwowski, 2017].

W drugiej części *Psów* krytycy podzielili się na zwolenników i przeciwników filmu, choć dalsze losy Franza Maurera i Nowego z zaciekawieniem śledzili prawie wszyscy.

Demony wojny wg Goi znalazły się w rankingu najlepszych filmów Pasikowskiego, *Najmocniejsze tutaj są jednak kreacje aktorskie. Co tu dużo pisać. Każdy przecież chce wystąpić u Pasikowskiego. W „Demonach…" zabrakło tylko Cezarego Pazury, jednak brat – Radosław, z powodzeniem go zastąpił. Dobre wojenne, a raczej antywojenne kino* [Karwowski, 2014]. Nawet zwolennicy chrześcijańskiej

wizji świata uważają film za bardzo dobry [Salwowski, 2017]. Nie brakuje jednak głosów, że aktorzy grają postacie jak „nabuzowani skauci", dialogi są sztuczne, a film zrobiony jest przez debiutantów, a nie profesjonalistów [Stasiowski, 2015].

Operacja Samum jest filmem, któremu niektórzy zarzucają zły wybór konwencji, niedopracowaną rolą Józefa Mayera, brak dopracowania niektórych drobiazgów, zdubbingowanie Jerzego Skolimowskiego czy też ulokowanie znaków firmowych [Szczerba, 1999]. Inni chwalą za humorystyczną rolę Fajsala, muzykę Bregovicia, dobrze wykonane sceny akcji i pełnokrwiste postacie [Dąbrowski, 2017].

Reich był filmem, na który wybrało się najmniej osób, a krytycy nie zostawili na nim suchej nitki. Niektórzy, jak L. Kurpiewski, wracają po latach do filmu, lecz nie jest to miły powrót – *„Reich" wygląda dzisiaj, jakby był komedią, powstawał jednak jako regularny dramat (sensacyjny), dlatego niestety jest tragedią. Wciąż* [Kurpiewski, 2014].

Glina, czyli pierwszy i jak dotąd jedyny serial w reżyserii Pasikowskiego, spodobał się , jak już podkreślono, zarówno widzom, jak i krytykom, którzy nie szczędzili mu pochwał. *Opowiadający o pracy policjantów Wydziału Zabójstw Komendy Stołecznej Policji w Warszawie serial zrealizowano na kinowym – lub może przede wszystkim światowym – poziomie* (…) *ma niesamowity tupet* [*mowa o nadkom. Gajewskim*]*, jest nieuprzejmy nawet wobec swoich przełożonych, często łamie przepisy, a jednocześnie wszystko robi w imię sprawiedliwości i szeroko pojętego dobra. Jego niekonwencjonalne metody działania mogą się widzom podobać, podobnie jak fakt, że choć daleko mu do wzorowego stróża prawa, nigdy nie brał łapówek* (…) *Glina jednak nie zyskuje na realizmie wyłącznie dzięki pojedynczym zwrotom. Cały język, jakim posługują się bohaterowie jest prosty, szorstki, nierzadko wulgarny – mocno koresponduje z kojarzoną z zawodem męskością* [Rydzek, 2014].

Pokłosie wywołało lawinę recenzji tak widzów, jak i krytyków. Powstały dwa obozy: zwolenników i zdecydowanych przeciwników tego filmu. *Cieszę się, że film taki jak „Pokłosie" powstał. Odważny, bolesny. Twórca „Psów", jak Sasnalowie i Wojcieszek, opowiada o wymazywaniu z pamięci niechlubnych epizodów historii. Pokazuje nie tylko przeszłość, lecz również, a może przede wszystkim – dzień dzisiejszy* (Hollender, 2012). W pochlebnych opiniach wspominana jest również ciekawa ewaluacja postaci, świetny dobór ekipy realizacyjnej, a także wybór Roberta Rogalskiego do odtworzenia roli Malinowskiego, który był świadkiem podobnych zdarzeń podczas II wojny światowej [Rydzek, 2013]. Przeciwnicy od początku są ostrzy w swoich ocenach, co można zauważyć nawet w tytule recenzji: *Pokłosie idiotów... idioci pokłosia.* Autor zarzuca reżyserowi brak konsultacji w sprawie prawa rolnego, twierdzi, że Polaków nie zaślepiłby majątek, że brak zainteresowania macewami to kłamstwo, parę razy używa słowo „gniot" i wysnuwa teorię,

jakoby Pasikowski pracował na zlecenie Niemiec, którzy chcą pokazać, że Polacy byli gorsi od nich [Kędzierski, 2014].

Jack Strong jest filmem, którego, zdaniem recenzentów, nie należy się wstydzić, a wręcz należy pokazywać go wszędzie [Cieślewicz, 2014]. *Pasikowski – mistrz kina akcji – wraca do formy. „Jack Strong" jest filmem gatunkowym, bo jego reżyser z większą przyjemnością flirtuje z kinem psychologicznym niż z historyczną kinematografią rozrachunkową. Pasikowski nie pyta nikogo, czy pułkownik Ryszard Kukliński był narodowym zdrajcą, czy patriotą i bohaterem. Swoją odpowiedź już zna i na niej funduje scenariusz filmu o człowieku, który samotnie zmagał się z zimnowojenną codziennością, odpowiedzialnością za decyzje podejmowane wbrew powszechnej ideologii oraz ryzykiem, że przepłaci za to życiem. Pasikowski nie robi nikomu szkolnego wykładu z historii, chociaż plansza otwierająca film wyjaśnia tło, na jakim rozgrywa się splot fabularnych zdarzeń* (…) *Marcin Dorociński świetnie sobie radzi z ciągle narastającym napięciem. Jest on w roli Kuklińskiego autentyczny, bo umie być zarazem romantycznym bohaterem, który w imię wyższych ideałów stawia na szali własne życie oraz zagubionym, przestraszonym mężczyzną, chwilami poddającym się emocjom i popełniającym błędy, jakich nie wybaczyłoby się agentowi specjalnemu* [Bielak, 2014].

Pitbull. Ostatni pies według niektórych krytyków to przede wszystkim Despero, czyli Marcin Dorociński, dialogi okraszone specyficznym językiem (grypsera policyjna i gangsterska), realistyczne odtworzenie, spora dawka humoru. Wskazują również mankamenty: przerysowana historia ze zwolnieniem Miry z kawiarni, walka Artura Szpilki, zbyt dużo wątków i przerysowanie postaci (*Pitbull*…, 2018).

Choć na *Kuriera* wybrało się sporo osób do kin, to niestety głosy krytyków nie zachwycają. *Niestety, w „Kurierze" próżno szukać klimatu innych filmów Pasikowskiego. Trudno wyczuć, że to w ogóle wyreżyserowana przez niego produkcja. Brak w niej charakterystycznego klimatu. Dialogi są sztuczne, pompatyczne i wygładzone. Bohaterowie nawet w chwilach uniesień emocjonalnych nie przeklinają, co u tego reżysera jest nowością* [Muszyński, 2019]. W innej recenzji możemy przeczytać, że *rasowego kina szpiegowskiego jest tu jednak jak na lekarstwo*, *wirtuoz polskiego kina sensacyjnego tym razem nie naładował własnej albo sięgnął po cudzą broń. Tak statycznego i rozleniwionego filmu Pasikowski jeszcze nie nakręcił*, *opieszała fabuła i niewykorzystana w pełni konwencja*, ale znalazły się jeszcze pochwały dla Phillipe'a Tłokińskiego za zbudowanie postaci charyzmatycznego bohatera i doskonały wybór aktorów: Tomasza Schuchardta, Cezarego Pazurę (w roli epizodycznej), Grzegorza Małeckiego i Mirosława Bakę [Zacharczuk, 2019].

Recenzenci zwracają uwagę na bardzo wiele aspektów powstawania filmów, które objaśniają widzom, aby ci więcej wiedzieli i bardziej świadomie podchodzili

do tego, co widzą na ekranie. Odnoszą się do formy językowej, dźwiękowej, obrazowej i znaczeniowej oraz do sposobu, w jaki reżyser przedstawia rzeczywistość, co potwierdza bardzo ważne znaczenie pojęcia „filtr rzeczywistości".

Podsumowanie

Statystyka boxoffice, wyniki ankiet i recenzje krytyków są przychylne reżyserowi. Widzowie chętnie oglądają filmy Władysława Pasikowskiego, dzięki czemu mają zdecydowane zdanie na temat męskich bohaterów, ich cech osobowościowych i postępowania. W większości odczytują przekaz w ujęciu dominująco-hegemonistycznym (o czym świadczy m.in. dobre dopasowanie opisów do bohaterów). Respondenci określają bohaterów jako trudnych do opisania i dopasowania do nich cech, które mieli do wyboru. Trudność wynikała z braku wpisania się w schemat dobry – zły. tym Przyczyną może być to, że widz ocenia bohaterów, odnosząc się do swojego doświadczenia życiowego, a także do innych tekstów i obrazów. Ankietowani zauważyli, że brak znajomości kontekstu sceny (np. kiedy major Keller krzyczy na Johnny'ego) może zaważyć na ocenie zachowania bohaterów. Władysław Pasikowski określany jest jako dobry rzemieślnik i artysta, który kreuje ciekawe wątki i bohaterów. Rozpiętość wieku ankietowanych (od 15 do 59 lat) i płci pokazuje, że filmy docierają do ludzi ponad podziałami. Cytowanie zwrotów, parodiowanie lub wzorowanie się na bohaterach i pojedynczych scenach przez innych twórców (np. w *Killerze* i *13 posterunku*) i przez widzów wskazuje na popularność i łatwą adaptację do języka potocznego i życia codziennego. Męscy bohaterowie filmowi w twórczości Władysława Pasikowskiego zawierają komplet cech pozytywnych i negatywnych: stanowczość, sprawiedliwość, honorowość, zdeterminowanie, bezczelność, brutalność, dobro, lojalność, lekkomyślność, szlachetność, pomocność, uczciwość, spryt, inteligencję, władczość, przebiegłość, zawziętość i opanowanie. Recenzenci w swoich opiniach skupiają się na formie językowej, obrazowej, dźwiękowej i znaczeniowej, podkreślając wyrazistość punktu widzenia nadawcy, czyli Pasikowskiego. W ocenie filmów przyjęli oni wszystkie trzy nastawienia: dominująco-hegemonistyczne, opozycyjne i negocjacyjne.

Bibliografia

Barthes R., 2009, *Podstawy semiologii*, Kraków.

Bartosiak A., Klinke Ł., 2014, *Władysław Pasikowski,* „Playboy", nr 02, ze strony www.wywiadowcy.pl, https://wywiadowcy.pl/wladyslaw-pasikowski/ [dostęp: styczeń 2020].

Bielak A., 2014, *Jack Strong [RECENZJA]: Specjalista od dobrej akcji*, ze strony www.film.interia.pl, https://film.interia.pl/recenzje/news-jack-strong-recenzja-specjalista-od-dobrej-akcji,nId,1816891 [dostęp: styczeń 2020].

Cieślewicz A., 2014, *Recenzja filmowa: Jack Strong*, ze strony www.reporter-24.pl, http://reporter-24.pl/wiadomosc/recenja-filmowa-jack-strong [dostęp: styczeń 2020].

Damian, 2018, *Pitbull Vegi czy Pasikowskiego – recenzja Ostatniego Psa*, ze strony www.kochampolskiekino.pl, http://www.kochampolskiekino.pl/index.php/2018/03/17/pitbull-recenzja-ostatniego-psa/ [dostęp: styczeń 2020].

Dąbrowski J., 2017, *Władysław Pasikowski, czyli rewolucja w polskim kinie lat 90.*, ze strony www.film.org.pl, https://film.org.pl/a/artykul/wladyslaw-pasikowski-17341/ [dostęp: styczeń 2020].

Debord G., 2016, *Społeczeństwo spektaklu oraz Rozważania o społeczeństwie spektaklu*, Warszawa.

Dzieniszewska K., 2017, *Psy (1992), a kto umarł, ten nie żyje!*, ze strony www.film.org.pl, https://film.org.pl/r/psy-1992-a-kto-umarl-ten-nie-zyje-138192/ [dostęp: styczeń 2020].

Hall S., 1987, *Kodowanie i dekodowanie*, „Przekazy i Opinie".

Hendrykowski M., 1994, *Słownik terminów filmowych*, Poznań.

Karwowski P., 2014, *Władysław Pasikowski*, ze strony www.ponapisach.pl, https://www.ponapisach.pl/2014/06/wladyslaw-pasikowski-dzisiejszy-solenizant-14-vi.html [dostęp: styczeń 2020].

Kędzierski J., 2014, *Pokłosie idiotów… idioci pokłosia*, ze strony www.salon24.pl, https://www.salon24.pl/u/jakelo/620003,poklosie-idiotow-idioci-poklosia [dostęp: styczeń 2020].

Kępa-Figura D., Nowak P., 2006, *Językowy obraz świata a medialny obraz świata*, „Zeszyty Prasoznawcze", nr 1–2 (185–186), Kraków.

Kijewska P., 2019, *Mężczyzna w filmach Władysława Pasikowskiego*, UMCS, Wydział Politologii (praca licencjacka).

Kurpiewski L., 2014, *Reich – 13 lat później,* ze strony www.dzikabanda.pl, https://dzikabanda.pl/teksty/wieksze-kawalki/reich-13-lat-pozniej/ [dostęp: styczeń 2020].

Maćkiewicz J., 2017, *Badanie mediów multimodalnych – multimodalne badanie mediów*, „Studia Medioznawcze", nr 69.

Muszyński D., 2019, *Kurier – recenzja filmu,* ze strony www.naekranie.pl, https://naekranie.pl/recenzje/kurier-recenzja-filmu [dostęp: styczeń 2020].

Propp W., 1968, *Morfologia bajek,* „Pamiętnik literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej", t. 59, nr 4.

Ptaszek D., 2015, *Jak badać medialny obraz świata?,* [w:] I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), 2015, *Współczesne media – medialny obraz świata, t.1: Zagadnienia teoretyczne*, Lublin.

Rydzek D., 2014, *Diabelnie dobry „Glina”,* ze strony www.naekranie.pl, https://naekranie.pl/artykuly/diabelnie-dobry-glina [dostęp: styczeń 2020].
Rydzek D., 2013, *Recenzja „Pokłosia”*, ze strony www.naekranie.pl, https://naekranie.pl/recenzje/recenzja-poklosia [dostęp: styczeń 2020].
Salwowski M., 2017, *Psy,* ze strony www.kulturadobra.pl, http://kulturadobra.pl/psy/ [dostęp: styczeń 2020].
Salwowski M., 2017, *Demony wojny wg Goi*, ze strony www.kulturadobra.pl, http://kulturadobra.pl/demony-wojny-wg-goi/, dostęp: styczeń 2020.
Sobczak B., 2006, *Medialne obrazy świata z perspektywy retorycznej (na przykładzie recepcji medialnej śmierci i pochówku Czesława Miłosza)*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t.18 (38), z. 2.
Stasiowski M., 2015, *Recenzja „Demony wojny wg Goi”*, ze strony www.blogfilmowy24.blogspot.pl, http://blogfilmowy24.blogspot.com/2015/01/recenzja-demony-wojny-wg-goi.html [dostęp: styczeń 2020].
Stöckl H., 2015, *Czytanie tekstów językowo-obrazowych? Elementy koncepcji podstawowej*, [w:] R. Opiłowski, J. Jarosz, P. Staniewski (red.), 2015, *Lingwistyka mediów. Antologia tłumaczeń,* Wrocław–Dresden.
Szczerba J., 1999, *Operacja Samum*, ze strony www.art-navigator.com, https://www.art-navigator.com/europe/poland/film/samum/tresc1.htm [dostęp: styczeń 2020].
Wierski D., 2017, *Rodzaje i gatunki filmowe*, ze strony www.edukacjafilmowa.pl, http://edukacjafilmowa.pl/rodzaje-i-gatunki-filmowe/ [dostęp: styczeń 2020].
White M., 1998, *Analiza ideologiczna a telewizja*, [w:] R.C. Allen (red.), 1998, *Teledyskursy. Telewizja w badaniach współczesnych,* Katowice.
Zacharczuk T., 2019, *Przesyłka (tylko) dostarczona. Recenzja filmu Kurier*, ze strony www.kino.trojmiasto.pl, https://kino.trojmiasto.pl/Przesylka-tylko-dostarczona-Recenzja-filmu-Kurier-n132704.html [dostęp: styczeń 2020].
Zakrzewski D., 2015, *Medialny obraz świata*, „Człowiek w Kulturze”, nr 25.

Odbiór męskich bohaterów filmowych przez publiczność – na przykładzie twórczości Władysława Pasikowskiego

Streszczenie
Tekst porusza tematykę filmu, filtrowania rzeczywistości przez nadawcę, przybliżenie sylwetki nadawcy, rolę języka w filmie, multimodalność i rozkodowywanie przekazu. Wskazany jest schemat, według którego autorka dokonała szczegółowej analizy filmów Władysława Pasikowskiego. Czytelnik może zapoznać się z wynikami ankiet, które zostały szczegółowo opisane w artykule. Ukazany jest również odbiór męskich postaci przez krytyków.

Słowa kluczowe
film, serial, Pasikowski, Psy, Kroll, Psy 2, Demony wojny wg Goi, Reich, Operacja Samum, Glina, Pokłosie, Jack Strong, Pitbull, Kurier, Psy 3, multimodalność, język, filtrowanie rzeczywistości, ankieta, odbiorca, nadawca, odbiór, mężczyzna, publiczność, gatunki filmowe, dziennikarstwo, komunikacja

The Reception of Male Film Heroes by the Audience – Based on the Works by Władysław Pasikowski

Summary
This text touches on the subject of film, filtering reality by the sender, approximating the sender's profile, the role of language in the film, multimodality and decoding the message. The scheme is indicated to which the author made a detailed analysis of Władysław Pasikowski's films. The reader can get familiar with results of surveys, which were described in detail in the article. The reception of male characters by critics is also described.

Keywords
film, TV series, Pasikowski, Pigs, Kroll, Pigs 2, Demons of War, Reich, Operation Simoom, Glina, Aftermath, Jack Strong, Pitbull, Courier, Pigs 3, multimodality, language, filtering reality, survey, sender, recipient, reception, man, audience, film genres, journalism, communication